

van de democratie, pas duidelijk en in hun volle betekenis gevat worden nadat de lezer het stuk over het totalitarisme gelezen heeft.

Mijn belangrijkste bedenking geldt evenwel de bij wijlen onoverkomelijke densiteit in de formulering. Zij is allicht het negatieve pendant van wat ik zoëven het 'dieptezicht' noemde van waaruit Looses tekst is geschreven. Om het enigszins ironisch te formuleren: de auteur is danig thuis in zijn onderwerp, in het denken van Lefort en in de politieke filosofie als dusdanig, dat hij geneigd is om die veelheid en diepgang van kennis in elke zin, in elke paragraaf, in elke alinea steeds weer opnieuw in te bouwen, zodat de lezer enerzijds geconfronteerd wordt met een suggestie van bijzondere betekenisrijkdom, maar anderzijds op zijn honger blijft omwille van zoveel ongearticuleerdheid in verband met de diepere probleemstellingen die gesuggereerd worden. Eén en ander heeft bovendien voor gevolg dat het lang niet altijd duidelijk is wie waar en wanneer aan het woord is: Lefort of Lóose. En als sommige passages (vooral in het stuk over de ideologie) gelaardeerd worden met sterk normatief gekleurde en tegelijk zwak beargumenteerde, veeleer vrijblijvende politieke beschouwingen en andere maatschappelijke stellingnames, werkt zoiets storend en hypothekeert dit de kwaliteit van deze voor het overige méér dan waardevolle publicatie.

Antoon BRAECKMAN

CULTUURGESCHIEDENIS EN GENEESKUNDE

R.-A. Blondeau, *Jan Palfijn. Een Vlaams heelmeester in de 17de en 18de eeuw*. Tielt, Lannoo, 1997, 249 p.

In 1636 vestigde de Meense chirurgijn Gillis Palfijn zich in de Kapucijnenstraat te Kortrijk. Om in de Leiestad erkend te worden als meester, zal de plaatselijke gilde van apothekers en chirurgijnen hem vermoedelijk onderworpen hebben aan de gebruikelijke proeven: het maken van zes messen waarmee twaalf aderlatingen uitgevoerd moesten worden, evenals het leggen van drie verbanden. Dergelijke reglementeringen, die onder meer een zekere kwaliteit moesten garanderen, werden voor chirurgijns opgelegd en toegepast door de gilde, voor *medici* door de universitaire overheid. Ook de opleiding werd gewoonlijk binnen deze corporatieve structuren verstrekt: zowel chirurgijns als *medici* gingen in de leer bij een erkend vakman, in het eerste geval een meester in de chirurgijnen, in het tweede geval een doctor in de medicijnen.

Door dit corporatieve kader werd eveneens een socio-professionele hiërarchie in de medische wereld geconsolideerd waarin *medicus* en chirurgijn op een verschillend niveau

stonden. De lagen van deze hiërarchie waren echter relatief breed, en overlaptten zelfs op bepaalde vlakken. De term 'chirurgijn' omvatte een zeer verscheiden groep medische practici, die in theorie één van de drie therapeutische technieken (naast dieet en medicatie) van de geneeskunde verzorgden, maar in de praktijk vaak heel wat meer diensten leverden. Het gevolg was een sinds eeuwen bestaande diversiteit onder chirurgijnen inzake sociale status en vooral intellectuele vorming. Dit was één van de factoren waaruit in de tweede helft van de zeventiende eeuw een impuls groeide tot algemene opwaardering van de status en vorming van chirurgijnen door verdere institutionalisering naar het model van de universitaire *medici*.

Aan het begin van deze periode werd in 1650 Gillis' zoon en opvolger Jan Palfijn geboren. De biografie van Jan Palfijn biedt een uitstekende blik op de technisch-intellectuele, educatieve en sociale ontwikkeling (waar hij zelf een belangrijke rol in speelde) van de chirurgie aan het eind van de zeventiende en begin van de achttiende eeuw. Verspreid over moeilijk vindbare of geromantiseerde beschrijvingen, bleef deze informatie echter weinig toegankelijk voor het grote publiek. Naar het voorbeeld van zijn eerdere publicaties over Verbiest en Mercator, brengt het nieuwe boek van Roger-Arthur Blondeau hier verandering in. In vijf hoofdstukken bespreekt de auteur achtereenvolgens de geneeskunde voor Palfijn, zijn opleiding, zijn anatomische werk en onderwijs, de verloskundige bijdragen en het *Nachleben* van Palfijn.

Blondeau weet de bestaande literatuur te synthetiseren tot een samenhangend, chronologisch opgebouwd verhaal van Palfijns leven en werk. Hier en daar duiken evenwel haastige veralgemeningen of onnauwkeurigheden op in het relaas. In het eerste hoofdstuk wordt aangaande de middeleeuwse geneeskunde bijvoorbeeld gesteld: "[De medici] misten elke ervaring en kregen geen inzicht in de structuur van het menselijk lichaam. De anatomie werd verwaarloosd en stagneerde; zij beperkte zich tot deze van Galenus, een man die zelf nooit het kadaver van een mens had ontleed" (p. 18). Middeleeuwse universiteiten kenden wel degelijk dissecties op menselijke lijken, die vooral een pedagogische functie hadden. Galenus' talloze dissecties van primaten hadden geleid tot een relatief accurate anatomische kennis en methodologie, die pas in de zestiende eeuw door Parijse anatomen als Vesalius geëvenaard werd. "Als zelfstandig denker nam Andreas [Vesalius] geen genoegen met het napraten van eeuwenoude inzichten" (p. 22) gaat voorbij aan het feit dat Vesalius' attitude daarbij rechtstreeks ontleend werd aan Galenus zelf.

Ten tweede legt deze biografie naar mijn mening nog wat te weinig het verband met de hoger geschetste, fundamentele ontwikkelingen in de chirurgie. In het tweede hoofdstuk beschrijft Blondeau bijvoorbeeld hoe Palfijn na zijn traditionele opleiding te Gent in 1673 naar Parijs trok om er zich verder te vervolmaken. Daar zou hij zich aanvankelijk georiënteerd hebben op de medische faculteit van de universiteit, maar "waarschijnlijk omdat in de Faculté uitsluitend in het Latijn werd gedoceerd, werd Jan Palfijn door Devaux [proost van de Parijse chirurgen] verwezen naar de Jardin Royal des Plantes", waar "in 1671 leerstoelen voor scheikunde, farmacie, anatomie en chirurgie" waren

opgericht (p. 47). De interpretatie van deze cruciale episode getuigt van een wat gebrek-kig inzicht in de onderlinge verhoudingen te Parijs tussen de medische faculteit en de in 1635 opgerichte Jardin Royal des Plantes. De Jardin, opgericht tegen de wil van de medi-sche faculteit in, was sinds 1671 haar belangrijkste rivaal. Het onderwijs en onderzoek aan de Jardin waren kwalitatief superieur aan dat van de faculteit, en vormden vermoede-lijk de belangrijkste Noord-Europese hefbomen voor de intellectuele en sociale opwaarde-ring van de chirurgijnen. In de achttiende eeuw kreeg dit hoogstaande onderwijs massaal navolging in plaatselijke chirurgescholen. Nog afgezien van Palfijns onvoldoende kwali-ficaties, was het Latijn van de medische faculteit vermoedelijk inderdaad een hinderpaal. Waarschijnlijker is echter dat Palfijn niet echt geïnteresseerd was in het universitaire cur-riculum, en vanuit zijn socio-professionele achtergrond onmiddellijk de Jardin als uitein-delijke bestemming had gekozen. Historisch gezien lijkt het zeer belangrijk dat reeds twee jaar na de inrichting van een hoogstaande gespecialiseerde opleiding aan de Jardin, een veelbelovend Vlaams chirurgijn (die later, als niet-universitair, zelf zal doceren aan de Gentse heekundige school) besluit daar de lessen te volgen. Deze dimensie is helaas af-wezig in Blondeau's studie.

Ook vele andere passages herinneren er aan dat het beschikbare biografische mate-riaal rond Palfijn vaak kritisch benaderd moet worden. Zo schrijft de auteur in het derde hoofdstuk dat "Palfijn [de Leidse hoogleraar] Boerhaave voor het eerste [sic] heeft ont-moet te Leiden in 1716" (p. 124). Deze opmerkelijke ontmoeting[en] van Palfijn met één van de belangrijkste *medici* van zijn tijd blijkt echter te steunen op een oncontroleerbaar verhaal dat opduikt in de bio-bibliografie van A. Voisin uit 1827 en door latere biografen trouw werd overgenomen. De enige materiële aanwijzing van persoonlijk contact tussen beiden is een onpersoonlijke opdracht van de auteur in Palfijns exemplaar van Boerhaaves *Aphorismi*, afgebeeld op p. 100. Blondeau erkent weliswaar dat de relatie tussen beiden "op niet al te stevige gronden" (p. 124) verondersteld wordt, maar neemt de anekdote uiteindelijk wél aan zonder verder onderzoek.

De auteur hanteert een typerende (prof. Michel Thiery noemt hem in het voorwoord de 'gezapige West-Vlaming') gezellige stijl die past bij de opzet van deze synthese. Soms wordt de balans tussen stijlbekommernis en accurate inhoud helaas verstoord. Over Pal-fijns bijzondere belangstelling voor monsters na de autopsie van een Siamese tweeling te Gent, schrijft Blondeau bijvoorbeeld: "In elk geval kende hij in dat verband de Franse vertaling van een Latijns werk van de Italiaan Fortunius Licetus, waarin een stel onzinni-ge gedrochten werden beschreven, die eigenlijk nooit hebben bestaan maar die tot de op-geklopte volksfantasie behoorden en in het leven geroepen waren door mythomane ver-tellers en reizigers" (p. 85). In deze passage zijn termen als 'onzinnig', 'volksfantasie' en 'mythomaan' misschien wat te krachtig voor een subtiële en belangrijke kwestie als de receptie van occulte natuurverschijnselen in de zestiende en zeventiende eeuw. Ook het laatste hoofdstuk 'Onsterfelijk', waar een overzicht gegeven wordt van Palfijns dood, her-drukken en vertalingen van zijn werk en aan hem gewijde standbeelden, gedichten, can-

tates, straten, penningen, stichtingen, lijdt hieronder door de aard van de materie.

Deze biografie heeft als belangrijke verdienste dat het bestaande materiaal rond Palfijn samengebracht en hier en daar nog wat uitgebreid wordt. Daarmee is een uitstekend vertrekpunt gemaakt voor de verdere studie van Jan Palfijn. Deze synthese laat vermoeden (maar voorlopig blijft het daar ook bij) dat Palfijn een exemplarisch figuur is voor de sociale, intellectuele en pedagogische geschiedenis van de vroegmoderne geneeskunde. Roger-Arthur Blondeau kan er in dat opzicht wel degelijk op vertrouwen "voor zijn inspanning dubbel en dik beloond" (p. 11) te zijn.

Steven VANDEN BROECKE
Aspirant F.W.O.-Vlaanderen